

Секція: Фінанси, гроші та страхування.

Овчарова Н. В.

*асистент кафедри бухгалтерського обліку і аудиту
ДВНЗ «Українська академія банківської справи НБУ»,
м. Суми, Україна*

АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ПРИЧИН НЕЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ В СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ

На сьогодні бюджетні видатки на соціальні потреби займають значну частку в структурі видатків державного бюджету та характеризуються суттєвими темпами зростання, що свідчить про провідну роль бюджетної політики в розвитку соціальної сфери. Разом з цим, коливання часток різних складових соціальних видатків в структурі державних видатків вказує на мінливість основних пріоритетів бюджетної політики в соціальній сфері. Такі коливання спричинені недоліками у плануванні та організації проведення видатків, що обумовлюють необхідність перерозподілу як за програмами, так і головними розпорядниками бюджетних коштів.

Зростання бюджетних правопорушень та неефективного використання бюджетних коштів призводить до зниження ефективності бюджетної політики в соціальній сфері. За цілим рядом показників розвитку соціальної сфери України ефект від бюджетних витрат відсутній або вкрай незначний. Це призвело до того, що на фоні зростання бюджетних витрат на фінансування соціальної сфери на десятки та сотні відсотків, кількість населення в Україні зменшується, захворюваність та смертність за окремими групами населення збільшується, якість освіти падає тощо.

Це, зокрема, підтверджують і ряд соціологічних спостережень. Так, Європейський банк реконструкції і розвитку разом зі Світовим банком в 2010 році провели дослідження з метою порівняти рівень задоволення життя європейців в 2010 та 2006 роках. За результатами дослідження лише 30%

українців визнали, що задоволені життям. Що характерне даний показник не лише є нижчим за середній для країн з перехідною економікою, але і знизився порівняно з 2006 роком на 8% [284].

Схоже дослідження, проведене вітчизняними соціологами з «Українського демократичного кола», показало, що в кінці січня 2011 року майже 62% українців стали жити гірше і відчувають на собі незадовільний матеріальний стан [285].

Київський міжнародний інститут соціології з 8 по 17 лютого 2013 року провів власне опитування громадської думки. Згідно з його результатами, за останні 3–4 роки для переважної більшості – 82% – громадян України життя в цілому або стало гірше (майже для 43%), або відчутно не змінилося (для 39%) [286].

І якщо дані соціальних опитувань можна вважати суб'єктивним відчуттям громадян, що не відображають об'єктивного стану соціальної сфери, то статистичні дані цей недолік нівелюють. Так, наприклад, статистичні дані, що ставлять під сумнів ефективність бюджетної політики в соціальній сфері наступні: за даними Державного комітету статистики України та Світової організації охорони здоров'я, рівень смертності від туберкульозу в Україні перевищує аналогічні показники в країнах ЄС майже в 20 разів; щорічно кількість ВІЛ-інфікованих зростає на 10%; Україна перебуває на п'ятому місці серед самих питущих країн; найвище в Європі природне скорочення чисельності населення характерне саме для України [287].

Невиконання державою своїх видаткових соціальних зобов'язань пов'язані з недоліками існуючого механізму формування та реалізації державної бюджетної політики в соціальній сфері, зокрема зі зростанням обсягів бюджетних правопорушень та неефективного використання бюджетних коштів. Аналіз даних, наведених в звітах та висновках Рахункової палати протягом періоду дослідження, свідчить, що більшість бюджетних правопорушень, в тому числі і в соціальній сфері, мають системний характер та повторюються з року в рік. Найбільш характерними та численними були бюджетні

правопорушення пов'язані з:

- розміщенням та виконанням державного замовлення;
- здійсненням закупівлі товарів, робіт та послуг за державні кошти;
- використанням коштів без належних нормативно-правових підстав;
- прийняттям незаконних управлінських рішень;
- порушенням чинного законодавства при плануванні.

Найбільш характерними та численними видами неефективного управління використання державних коштів були:

- неефективне використання коштів та втрати бюджету внаслідок прийняття необґрунтованих управлінських рішень;
- неефективне використання коштів іноземних цільових позик;
- неефективне використання коштів через відсутність обґрунтованого прогнозування та планування;
- неефективне використання коштів спеціального фонду державного бюджету;
- неефективне управління коштами через недоліки в плануванні.

Безумовно означені вище причини займають левову частку серед факторів, що обумовлюють низьку ефективність бюджетної політики в соціальній сфері. Разом з цим, необхідно враховувати, що низька ефективність обумовлена і групою причин, пов'язаних з специфікою соціальної сфери як такої. Галайко Н.В. з цього приводу відзначає, що певні витрати на соціальну сферу спрямовані не стільки на покращення існуючого стану, скільки на недопущення його погіршення. Таким чином, відсутність негативної динаміки вже сигналізує про ефективність бюджетних витрат. Оскільки в протилежному випадку ситуація б неминуче погіршилась.

Важливим аспектом також є наявність часових лагів між моментом здійснення витрат і одержанням конкретних соціальних ефектів [298].

Крім того, не всі ефекти від проведених бюджетних витрат можна оцінити кількісно. Деякі аспекти є суто якісними.

Також можуть існувати помилки виміру, які пов'язані з тим, що

економічна система є складним утворенням з великою кількістю зв'язків. Тобто на соціальну сферу здійснює вплив не лише державна бюджетна політика у соціальній сфері, але й стан економіки в цілому: рівень доходів населення, рівень безробіття, фаза економічного розвитку та багато інших, а також інші фактори як внутрішнього, так і зовнішнього характеру.

Наприклад, епідемія незнайомої хвороби, завезеної з іншої країни, може значно зіпсувати оцінку ефективності реалізації бюджетної програми з охорони здоров'я. Оскільки дані з урахуванням цієї умовної епідемії та без її урахування можуть кардинального відрізнятись, а, отже, кардинально різними можуть бути й оцінки ефективності реалізації бюджетної програми.

Це приводить нас до наступної групи причин неефективності бюджетних витрат в соціальній сфері, що пов'язана з недоліками управління соціальною сферою. Виділення цієї групи причин обумовлено тим, що формування та реалізації ефективної бюджетної політики неможливо за умов відсутності цілісної концепції розвитку соціальної сфери.

Таким чином, низька ефективність державної бюджетної політики в соціальній сфері обумовлена цілим комплексом взаємопов'язаних об'єктивних причин, що обумовлені особливостями функціонування соціальної сфери, відсутністю єдиної цілісної концепції розвитку соціальної сфери та, відповідно, скоординованої державної бюджетної політики у цій сфері. Поряд з цим, визначені проблеми конкретизуються навколо організаційного, нормативно-правового, інформаційного та методологічного аспектів механізму формування та реалізації бюджетної політики в соціальній сфері.

Список використаних джерел

1. Галайко, Н. В. Методичні підходи до оцінки ефективності державних цільових соціальних програм [Текст] / Н. В. Галайко // Вісник Львівського університету. – Серія екон. 2010. – Вип. 43. – С.149-154

2. Геєць, В. М. Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку / Геєць В. М. ; НАН України ; Інститут економіки та прогнозування НАН України. – К., 2009. – 864 с.
3. Людський розвиток в Україні: мінімізація соціальних ризиків (колективна науково-аналітична монографія) / За ред. Е.М.Лібанової. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В.Птухи НАН України, Держкомстат України, 2010. – 496 с
4. Офіційний сайт Національного інституту стратегічних досліджень [Електронний ресурс] – Режим доступу : [http:// www.uisr.org.ua](http://www.uisr.org.ua)
5. Офіційний сайт Рахункової палати України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ac-rada.gov.ua
6. Піхоцький, В. Ф. Ефективність бюджетної політики як інструмент соціально-економічного розвитку України [Текст] / В. Ф. Піхоцький // Фінанси України. – 2010. – N 3. – С. 30-38
7. Постніков, В. Якість життя населення: теоретико-методологічні засади населення [Текст] / В.Постніков // Наука молода. – №10. – 2008 р. – С 40-44

Овчарова Н. В. Аналіз основних причин неефективності державної бюджетної політики в соціальній сфері [Текст] / Н. В. Овчарова // Соціально-економічний розвиток країн: досвід та перспективи : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 30–31 травня 2014 року / ГО “Львівська економічна фундація”. У 3-х частинах. – Львів : ЛЕФ, 2014. – Ч. 1. – С. 76–79.